

מסכת אבות

א מִשָּׁה קִבֵּל תּוֹרָה מְסִינִי, וּמְסַרָּה לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנְבִיאִים, וְנְבִיאִים מְסַרְוֵה לְאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הֵווּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תִלְמִידִים הַרְבֵּה, וְעָשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה:

ב שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשַׁרְי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

ג אֲנָטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מְשַׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תִּהְיוּ כְּעַבְדִּים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלָא הוּוּ כְּעַבְדִּים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וִיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

ד יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צַרְדָּה וַיּוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צַרְדָּה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לַחֲכָמִים, וְהָיוּ מִתְאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם, וְהָיוּ שׂוֹתֵה בְצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם:

ה יוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָה, וְיִהְיוּ עֲנִיִים בְּנֵי בֵיתְךָ, וְאֵל תִּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ, קַל וְחֹמֵר בְּאִשְׁתֵּי חֲבֵרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מִרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ, וּבּוֹטֵל מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, וְסוֹפּוֹ יוֹרֵשׁ גִּיהֲנָם:

ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבל קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות:

ז נתאי הארבל אומר, הרחק משכון רע, ואל תתחבר לרשע, ואל תתיאש מן הפרענות:

ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר, אל תעש עצמך כעורכי הדינין. וכשיהיו בעלי דינין עומדים לפניה, יהיו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניה, יהיו בעיניך כזכאיו, כשקבלו עליהם את הדין:

ט שמעון בן שטח אומר, הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריה, שמא מתוכם ילמדו לשקר:

י שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר, אהוב את המלאכה, וישנא את הרבנות, ואל תתנדע לרשות:

יא אבטליון אומר, חכמים, הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל:

יב הלל ושמאי קבלו מהם. הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבו לתורה:

יג הוא הִיָּה אוֹמֵר, נִגְד שְׁמָא, אֲבַד שְׁמָה. וְדָלָא מוֹסִיף,
יִסְיף. וְדָלָא יִלְיף, קִטְלָא חִיב. וְדִאֲשַׁתְּמַשׁ בְּתַגָּא, חִלְף:

יד הוא הִיָּה אוֹמֵר, אִם אֵין אָנִי לִי, מִי לִי. וְכִשְׁאֲנִי לְעֲצָמִי,
מָה אָנִי. וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אִימְתִי:

טו שְׁמָאֵי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרְתֵךְ קִבַּע. אָמור מְעַט וְעֲשֵׂה
הַרְבֵּה, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבְר פְּנִים יְפוֹת:

טז רַבּוֹ גְּמִלְיָאֵל הִיָּה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלַּק מִן
הַסִּפְקָא, וְאֵל תִּרְבֵּה לְעֵשֶׂר אָמְדוֹת:

יז שְׁמַעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמֵי גְּדֻלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא
מְצָאתִי לְגוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר,
אֶלָּא הַמַּעֲשֵׂה. וְכָל הַמְרַבֵּה דְּבָרִים, מְבִיא חֲטָא:

יח רַבּוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם, שְׁנֵאָמַר
(זכריה ח) אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם:

פּרָק ב

א רַבִּי אוֹמֵר, אִיזוּהִי דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂיָבוֹר לֹא הָאָדָם, כָּל
שֶׁהִיא תִּפְאָרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאָרֶת לֹא מִן הָאָדָם. וְהוּי זְהִיר
בְּמַצְוָה קִלְהָ כְּבַחְמוּרָה, שְׂאִין אֶתָּה יוֹדַע מִתֵּן שְׂכָרוֹ שֶׁל
מַצּוֹת. וְהוּי מִחֻשָּׁב הַפְּסֵד מַצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָה, וּשְׂכָר עֲבָרָה
כְּנֶגֶד הַפְּסֻדָּה. וְהִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִי אֶתָּה בָּא לִידֵי

עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין:

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון. וכל העמלים עם הצבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתו וצדקתם עומדת לעד. ואתם, מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם:

ג הוי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין כאוהבין בשעת הנאתו. ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו:

ד הוא הנה אומר, עשה רצונו כרצונו, כדי שיעשה רצונו. כרצונו. בטל רצונו מפני רצונו, כדי שיבטל רצונו אחרים מפני רצונו. הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

ה הוא הנה אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הבושן למד, ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים, השתדל להיות איש:

ו אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים. אמר

(לה), על דאָטאַפֿת, אַטפּוּד. וְסוּף מְטִיפִיךָ יְטוּפוּן:

ז הוא הָיָה אוֹמֵר, מְרַבֵּה בְּשֵׁר, מְרַבֵּה רָמָה. מְרַבֵּה נְכָסִים, מְרַבֵּה דְאָגָה. מְרַבֵּה נָשִׁים, מְרַבֵּה כְּשָׁפִים. מְרַבֵּה שְׁפָחוֹת, מְרַבֵּה זָמָה. מְרַבֵּה עֲבָדִים, מְרַבֵּה גֹזֵל. מְרַבֵּה תוֹרָה, מְרַבֵּה חַיִּים. מְרַבֵּה יְשִׁיבָה, מְרַבֵּה חֲכָמָה. מְרַבֵּה עֲצָה, מְרַבֵּה תְבוּנָה. מְרַבֵּה צְדָקָה, מְרַבֵּה שְׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעֲצָמוֹ. קָנָה לוֹ דְבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

ח רַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהַלֵּל וּמִשְׁמַאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לְמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה, אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמְךָ, כִּי לְכַדּוֹ נוֹצֵרֶת. חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלוּ הֵם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַכְּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרֵךְ. הוּא הָיָה מוֹנֵה שְׁבָחוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, בּוֹר סוּד שְׂאִינֹו מֵאַבְד טָפָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אֲשֶׁרִי יוֹלְדֵתוֹ. רַבִּי יוֹסִי הַכְּהֵן, חֲסִיד. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, יָרָא חֲטָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרֵךְ, מַעֲנֵן הַמַּתְגַּבֵּר. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים, וְאֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס בְּכַף שְׁנֵי, מְכַרִּיעַ אֶת כָּלָם. אֲבָא שְׂאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס אֵף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרֵךְ בְּכַף שְׁנֵי, מְכַרִּיעַ אֶת כָּלָם:

ט אָמַר לָהֶם, צֵאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְבַק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵין טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שְׁכֵן טוֹב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר,

הַרוֹאֶה אֶת הַנוֹלָד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם,
רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָף מִדְּבָרֵיכֶם, שֶׁבְּכָל־
דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם. אָמַר לָהֶם צֵאוּ וּרְאוּ אִיזוֹהִי דֶרֶךְ רַעָה
שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עֵין רַעָה. רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֵר רַע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שָׁכֵן רַע. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַלֵּוָה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם. אֶחָד הַלֵּוָה מִן הָאָדָם,
כְּלוֹה מִן הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לו) לֵוָה רָשָׁע
וְלֹא יִשְׁלַם, וְצָדִיק חוֹנוֹן וְנוֹתֵן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֵב רַע.
אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָף מִדְּבָרֵיכֶם,
שֶׁבְּכָל־דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם:

י הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה (שְׁלֹשָׁה) דְּבָרִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,
יְהִי כְבוֹד חֲבֵרָךְ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, וְאַל תְּהִי נוֹחַ לְכַעֲוֹס.
וְשׁוֹב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתְתְּךָ. וְהוּי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרֵן שֶׁל
חֲכָמִים, וְהוּי זְהִיר בְּגַחְלֶתְךָ שֶׁלֹּא תִכְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וְנִשְׁכַּחְתָּ וְנִשְׁכַּחְתָּ
שׁוֹעַל, וְעַקִּיצְתָּ עַקִּיצַת עֶקְרֵב, וְלַחִישְׁתָּ לַחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל
דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ:

יא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עֵין הָרַע, וְיִצְרַר הָרַע, וְשִׁנְאֵת הַבְּרִיּוֹת,
מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

יב רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, יְהִי מִמּוֹן חֲבֵרָךְ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.
וְהִתְקַן עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שֶׁאִינָהּ יִרְשָׁה לְךָ. וְכָל מַעֲשֵׂיךָ
יְהִיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

יג רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הָיוּ זְהִיר בְּקִרְיַאת שְׁמַע (וּבִתְפִּלָּה).
וְכִשְׁאֲתָה מִתְפַּלֵּל, אֵל תַּעֲשֵׂ תִפְלֶתְךָ קִבְעָה, אֶלֶּא רַחֲמִים

וּתְחַנּוּנִים לִפְנֵי הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֹאמֵר (יואל ב) כִּי חֲנוּן וְרַחוּם הוּא אֲרֹךְ אַפַּיִם וְרַב חַסֵּד וְנָחֵם עַל הָרָעָה. וְאֵל תְּהִי רַשָּׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּה:

יז רַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמֵר, הָיִי שֹׁקוּד לְלַמּוּד תּוֹרָה, (וְדַע) מֵה שֶׁתְּשִׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עֹמֵל. וְנֶאמְרוּ הוּא בַּעַל מְלֶאכֶתֶךָ שִׁישְׁלֶם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ:

טו רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצַר וְהַמְּלָאכָה מְרַבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֻלִים, וְהַשְּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

טז הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלִיד הַמְּלָאכָה לְגִמּוּר, וְלֹא אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְבָטֵל מִמְּנָה. אִם לְמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לְךָ שְׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאמְרוּ הוּא בַּעַל מְלֶאכֶתֶךָ שִׁישְׁלֶם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ. וְדַע, מִתֵּן שְׂכָרוֹ שֶׁל צַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא:

פֶּרֶק ג

א עֲקֻבָּא בֶּן מֵהֶלְלָאֵל אוֹמֵר, הַסֵּתֶפֶל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לִיּוֹדֵי עֲבָרָה. דַּע, מֵאִין בָּאתָ, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאתָ, מִסְּפָה סְרוּחָה, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמְקוֹם עֶפֶר רִמָּה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

ב רַבִּי חֲנִינְיָא סָגַן הַכְּהֻנִּים אוֹמֵר, הָיִי מִתְּפִלָּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת, שְׁאֵלְמָלָא מוֹרְאָה, אִישׁ אֶת רַעְהוֹ חַיִּים בְּלַעוּ. רַבִּי

חנניא בן תרדיון אומר, שנים שישבין ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר (תהלים א), ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שישבין ויש ביניהם דברי תורה, שכנה שרויה ביניהם, שנאמר (מלאכי ג), אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויפתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו. אין לי אלא שנים. מנין שאפלו אחד שישב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שָׁכָר, שנאמר (איכה ג), ישב בַּדָּד ויזים כי נטל עליו:

ג רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח), כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר (יחזקאל מא), וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה':

ד רבי חנינא בן חכינאי אומר, הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו:

ה רבי חונניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ:

ו רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה אומר, עשרה שישבין ועוסקין בתורה, שכנה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב), אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפלו חמשה,

שְׁנַאמַר (עמוס ט), וְאַגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּהּ. וּמִנֵּין אֶפְלוֹ
שְׁלֶשָׁה, שְׁנַאמַר (תהלים פב), בְּקִרְבֵי אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנֵּין
אֶפְלוֹ שְׁנַיִם, שְׁנַאמַר (מלאכי ג), אִזְ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל
רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וְגו'. וּמִנֵּין אֶפְלוֹ אֶחָד, שְׁנַאמַר
(שמות כ), בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ
וּבְרַכְתִּיךָ:

ז רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בְּרִתּוֹתָא אוֹמֵר, תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׁאַתָּה
וְשִׁלָּךְ שְׁלוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א כט) כִּי
מִמֶּדֶ הַכֹּל וּמִיָּדֶךָ נִתְּנוּ לָךְ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַמְהִלְךָ
בְּדָרְךָ וְשׁוֹנָה וּמִפְּסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר, מִה נָּאָה אֵילָךְ זֶה
וּמִה נָּאָה נִיר זֶה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוֹ מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ:

ח רַבִּי דוֹסֵתַי בְּרַבִּי יִנְאִי מִשׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל
הַשׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוֹ
מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ, שְׁנַאמַר (דברים ד), רַק הִשְׁמַר לָךְ וְשָׁמֹר
נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ. יְכוּל
אֶפְלוֹ תִּקְפָּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ, תִּלְמוּד לֹמֵר (שם) וּפֶן יִסּוּרוּ
מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הֵא אֵינוֹ מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ עַד שֵׁיִשֵּׁב
וַיִּסִּיר מִלְּבָבוֹ:

ט רַבִּי חֲנִינְא בֶן דוֹסָא אוֹמֵר, כֹּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת
לְחֲכָמָתוֹ, חֲכָמָתוֹ מִתְּקִימָת. וְכֹל שִׁחְכָמָתוֹ קוֹדֶמֶת לִירָאת
חֲטָאוֹ, אֵין חֲכָמָתוֹ מִתְּקִימָת. הוּא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שְׁמַעְשִׁיו
מִרְבִּין מִחֲכָמָתוֹ, חֲכָמָתוֹ מִתְּקִימָת. וְכֹל שִׁחְכָמָתוֹ מִרְבֵּה
מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חֲכָמָתוֹ מִתְּקִימָת:

י הוא הִיָּה אֹמֵר, כֹּל שְׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוּ. וְכֹל שְׁאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוּ, אִין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוּ. רַבִּי דֹסָא בֶן הֶרְכֵּינֶס אֹמֵר, שָׁנָה שֶׁל שְׁחָרִית, וַיֵּין שֶׁל צְהָרִים, וְשִׁיחַת הַיְלָדִים, וְיִשִּׁיבַת בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

יא רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדְעִי אֹמֵר, הַמְּחַלֵּל אֶת הַקֹּדְשִׁים, וְהַמְּבַזָּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמְּלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וְהַמְּפָרַ בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, וְהַמְּגַלָּה פְּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּגִדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא:

יב רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אֹמֵר, הָיָה קָל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לַתְּשׁוּחָת, וְהָיָה מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׁמְחָה:

יג רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, שְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, מְרַגְּלִין לְעֵרוּהָ. מִסּוֹרֶת, סִיג לַתּוֹרָה. מַעֲשָׂרוֹת, סִיג לְעֵשֶׂר. נְדָרִים, סִיג לְפָרִישׁוֹת. סִיג לְחֻכְמָה, שְׁתִּיקָה:

יד הוא הִיָּה אֹמֵר, חֲבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצַלְם. חֲבֵה יִתְּרָה נוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא בְּצַלְם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט), כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם. חֲבֵה יִתְּרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יד), בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה. חֲבֵה יִתְּרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי

ד), כי לקח טוב נתתי לכם, תורתִי אל תעזבו:

טו הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון. והכל לפי רב המעשה:

טז הוא הִיה אומר, הכל נתון בערבון, ומצודה פרוסה על כל החיים. החנות פתוחה, והחנני מקיף, והפנקס פתוח, והיד כותבת, וכך הרוצה ללוות יבוא וילווה, והגבאים מחזירים תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, ויש להם על מה שייסמוכו, והדין דין אמת, והכל מתקן לסעודה:

יז רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמת, אין תורה. אם אין תורה, אין קמת. הוא הִיה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז), והִיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטין ושרשיו מרבין, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר (שם), והִיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם, והִיה עלהו רענו, ובשנת בצרת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי:

יח רבי אליעזר בן חסמא אומר, קנין ופתיחי נדה, הן הן גופי הלכות. תקופות וגמטריאות, פּרפראות לחכמה:

פרק ד

א בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א ב), כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו:

ב בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה (כבחמורה), ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. ששכר מצוה, מצוה. ושכר עברה, עברה:

ג הוא הנה אומר, אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום:

ד רבי לויטס איש יבנה אומר, מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם:

ה רבי ישמעאל (בנו) אומר, הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. רבי צדוק אומר, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדם לחפור בהם. וכך היה הלל אומר, ודאשתמש בתגא, חלף. הא למדת, כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חזיו מן העולם:

ו רבי יוסי אומר, כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות:

ז רבי ישמעאל בנו אומר, החושף עצמו מן הדיון, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא. והגס לבו בהוראה, שוטה רשע וגס רוח:

ח הוא היה אומר, אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד. ואל תאמר קבלו דעתי, שהו רשאים ולא אתה:

ט רבי יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעני, סופו לקימה מעשר. וכל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני:

י רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה. והוי שפל רוח בפני כל אדם. ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך. ואם עמלת בתורה, יש (לו) שכר הרבה לתן לך:

יא רבי אלעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים, כתריס בפני הפרענות. רבי יוחנן הסנדלר אומר, כל כנסיה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים:

יב רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים:

יג רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון. רבי שמעון אומר, שלשה כתרים הם, כתרת תורה וכתרת כהנה וכתרת מלכות, וכתרת שם טוב עולה על גביהן:

יד רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך, שחברריך יקימוה בידך. ואל בינתך אל תשען:

טו רבי ינאי אומר, אין בדינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים. רבי מתנא בן תרש אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים:

טז רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין:

יז הוא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבֵּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיָפָה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרֵת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה:

יח רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵל תִּרְצֶה אֶת חֲבֵרְךָ בְּשַׁעַת כַּעֲסוֹ, וְאֵל תִּנְחַמְנוּ בְּשַׁעַת שְׁמֵתוֹ מִטַּל לְפָנָיו, וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ, וְאֵל תִּשְׁתַּדֵּל לְרֵאוֹתוֹ בְּשַׁעַת קַלְקֻלָּתוֹ:

יט שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר, (משלי כד) בְּנֶפֶל אוֹיְבֶיךָ אֵל תִּשְׁמַח וּבִכְשָׁלוֹ אֵל יִגַּל לְבָבְךָ, פֶּן יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו וְהִשִּׁיב מֵעֲלָיו אֶפֶס:

כ אֵלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יִלְד לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר חֲדָשׁ. וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר מְחוּק. רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוּדָה אִישׁ כֶּפֶר הַבְּבֵלִי אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטָנִים לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים קְהוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן מְגוּתוֹ. וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוֹלוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן יָשׁוּן. רַבִּי אוֹמֵר, אֵל תִּסְתַּכֵּל בַּקְּנָקוֹ, אֶלָּא בְּמָה שֵׁשׁ בוֹ. יֵשׁ קְנָקוֹ חֲדָשׁ מִלֵּא יָשׁוּן, וְיָשׁוּן שֶׁאֵפֶלּוֹ חֲדָשׁ אֵין בוֹ:

כא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, הַקְּנָאָה וְהַתְּאָוָה וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

כב הוא הָיָה אוֹמֵר, הַיְלֻדִים לָמוֹת, וְהַמְּתִים לַהֲחִיּוֹת,

והחיים לדון. לידע להודיע ולהודע שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדין, הוא עד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון. ברוך הוא, שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד, שהכל שלו. ודע שהכל לפי החשבון. ואל גבטיחד יצרך שהשואל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר, (ועל כרחך אתה נולד), ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא:

פרק ה

א בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל (עליו) שכר כלם:

ג עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום:

ד עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם.
(עֲשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְוִיִּים
בְּמִצְרַיִם וְעֲשֶׂר עַל הַיָּם). עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נְסוּ אַבוֹתֵינוּ אֶת
הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בְּמִדְבָּר, שְׁנַאֲמַר (בַּמִּדְבָּר יֵד), וַיִּנְסוּ
אֹתִי זֶה עֲשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

ה עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה
אִשָּׁה מְרִיחַ בָּשָׂר הַקְּדוֹשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בָּשָׂר הַקְּדוֹשׁ מֵעוֹלָם,
וְלֹא נִרְאָה זָבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אָרַע קָרִי לְכַהֵן
גָּדוֹל בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָּבוּ גְשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי
הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׂן, וְלֹא נִמְצָא
פְּסוּל בְּעֹמֶר וּבְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים
צְפוּפִים וּמְשִׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחַשׁ וְעַקְרָב
בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם
שְׁאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם:

ו עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעָרֵב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלוּ הֵן,
פִּי הָאָרֶץ, וּפִי הַבְּאֵר, וּפִי הָאֵתוֹן, וְהַקְּשֵׁת, וְהַמָּן, וְהַמַּטָּה,
וְהַשְּׁמִיר, וְהַכֶּתֵב, וְהַמִּכְתָּב, וְהַלּוּחֹת. וַיֵּשׂ אֲזַמְרִים, אֶף
הַמַּזִּיקִין, וְקִבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּינוּ. וַיֵּשׂ
אֲזַמְרִים, אֶף צָבַת בְּצַבַת עֲשׂוּיָה:

ז שֶׁבַע דְּבָרִים בִּגְלָם וְשֶׁבַע בְּחֶכֶם. חֶכֶם אֵינוֹ מִדְּבַר
בְּפִנֵּי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֶכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס
לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהַשִּׁיב, שׂוֹאֵל כְּעֵנָן וּמַשִּׁיב
כְּהַלְכָה, וְאֲזַמְרֵי עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל

מה שלא שמע, אומר לא שמעתי, ומודה על האמת.
וחלופיהו בגלם:

ח שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה.
מקצתו מעשרין ומקצתו אינו מעשרין, רעב של בצרת
באה, מקצתו רעבים ומקצתו שבעים. גמרו שלא לעשר,
רעב של מהומה ושל בצרת באה. ושל לא לטול את החלה,
רעב של פליה באה. דבר בא לעולם על מיתות האמורות
בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פרות שביעית. חרב
באה לעולם על עניי הדין, ועל עוות הדין, ועל המורים
בתורה שלא כהלכה:

ט חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא, ועל חלול השם.
גלות באה לעולם על עובדי עבודה זרה, ועל גלוי עריות,
ועל שפיכות דמים, ועל השמטת הארץ. בארבעה פרקים
הדבר מתרבה. ברביעית, ובשביעית, ובמוצאי שביעית,
ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. ברביעית, מפני מעשר עני
שבשלישית. בשביעית, מפני מעשר עני שבששית.
ובמוצאי שביעית, מפני פרות שביעית. ובמוצאי החג
שבכל שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים:

י ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך, זו מדה
בינונית. ויש אומרים, זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי,
עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך, חסיד. שלי שלי ושלך
שלי, רשע:

יא ארבע מדות בידעות. נוח לכעוס ונוח לרצות, נצא שכרו

בְּהִפְסְדוֹ, קָשָׁה לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרְצוֹת, יֵצֵא הִפְסְדוֹ בְּשִׁכְרוֹ
קָשָׁה לְכַעֵס וְנוֹחַ לְרְצוֹת חֲסִיד. נוֹחַ לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרְצוֹת
רָשָׁע:

יב אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מִהָר לְשִׁמוּעַ וּמִהָר לְאַבְדַּי,
יֵצֵא שִׁכְרוֹ בְּהִפְסְדוֹ. קָשָׁה לְשִׁמוּעַ וְקָשָׁה לְאַבְדַּי, יֵצֵא
הִפְסְדוֹ בְּשִׁכְרוֹ. מִהָר לְשִׁמוּעַ וְקָשָׁה לְאַבְדַּי, חָכָם. קָשָׁה
לְשִׁמוּעַ וּמִהָר לְאַבְדַּי, זֶה חֵלֶק רָע:

יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתָנִי צְדָקָה. הַרוֹצֵה שְׂיִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ
אַחֲרִים, עֵינָיו רָעָה בְּשֵׁל אַחֲרִים. יִתְּנוּ אַחֲרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן,
עֵינָיו רָעָה בְּשֵׁלוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אַחֲרִים, חֲסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ
אַחֲרִים, רָשָׁע:

יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי לְבַיִת הַמְדַרְשׁ. הוֹלֵךְ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה,
שִׁכְרֵי הַלִּיכָה בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאִינוֹ הוֹלֵךְ, שִׁכְרֵי מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ.
הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה, חֲסִיד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה, רָשָׁע:

טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבֵים לְפָנֵי חֲכָמִים. סְפוּג, וּמְשַׁפֵּד,
מְשַׁמְרֵת, וְנִפְהָ. סְפוּג, שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. מְשַׁפֵּד,
שֶׁמְכַנֵּס בָּזוֹ וּמוֹצִיא בָּזוֹ. מְשַׁמְרֵת, שֶׁמוֹצִיאָה אֶת הַיִּין
וְקוֹלְטָת אֶת הַשְּׂמֵרִים. וְנִפְהָ, שֶׁמוֹצִיאָה אֶת הַקֶּמַח
וְקוֹלְטָת אֶת הַסֵּלֶת:

טז כָּל אֲהַבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְּדָבָר, בְּטֵל דָּבָר, בְּטֵלָה
אֲהַבָה. וְשֶׁאִינָה תְלוּיָה בְּדָבָר, אִינָה בְטֵלָה לְעוֹלָם. אִיזוֹ
הִיא אֲהַבָה הַתְלוּיָה בְּדָבָר, זוֹ אֲהַבַת אֲמֵנוֹן וְתִמְרוֹ. וְשֶׁאִינָה

תְּלוּיָהּ בְּדָבָר, זוֹ אֶהְבֵּת דְּוִיד וַיהוֹנָתָן:

יז כָּל מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם.
וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אִין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אִיזוֹ הִיא
מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחְלוּקַת הַלֵּל וְשִׁמְאִי.
וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחְלוּקַת קִרְח וְכָל עֲדָתוֹ:

יח כָּל הַמְזֻכָּה אֶת הָרַבִּים, אִין חֲטָא בָּא עַל גְּדוּ. וְכָל
הַמְחֻטֵּיא אֶת הָרַבִּים, אִין מְסַפִּיקוּן בְּגִדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.
מִשֶּׁה זָכָה וְזָכָה אֶת הָרַבִּים, זְכוּת הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ, שְׁנֵאֲמַר
(דְּבָרִים לֵג), צְדָקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל. יִרְבְּעִם
חֲטָא וְהִחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, חֲטָא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ, שְׁנֵאֲמַר
(מַלְכִים א טו), עַל חֲטָאוֹת יִרְבְּעִם (בֶּן נְבֻט) אֲשֶׁר חֲטָא
וְאֲשֶׁר הִחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל:

יט כָּל מִי שֵׁיט בְּגִדוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלְלוּ, מִתְלַמֵּידוֹ שֶׁל
אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אַחֲרִים, מִתְלַמֵּידוֹ שֶׁל
בְּלָעָם הַרְשָׁע. עֵין טוֹבָה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנִפְשׁ שְׁפָלָה,
מִתְלַמֵּידוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עֵין רַעָה, וְרוּחַ גְּבוּהָה, וְנִפְשׁ
רְחֻבָה, מִתְלַמֵּידוֹ שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע. מַה בֵּין תְּלַמֵּידוֹ שֶׁל
אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמֵידוֹ שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע. תְּלַמֵּידוֹ שֶׁל
אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחְלִין בְּעוֹלָם הַבָּא,
שְׁנֵאֲמַר (מִשְׁלֵי ח), לְהִנְחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ, וְאַצְרִיתִיהֶם אֲמַלֵּא.
אַבְל תְּלַמֵּידוֹ שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֲנָם וַיּוֹרְדִין
לְבָאָר שַׁחַת, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים נה), וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידִם
לְבָאָר שַׁחַת, אֲנִשִּׁי דְמִים וּמְרָמָה לֹא יַחֲצוּ יְמִיהֶם, וְאֲנִי
אַבְטַח בְּךָ:

כ יהודה בן תימא אומר, הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ כפבי, וגבור כפארי לעשות רצון אביד שבשמים. הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם, ובשת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

כא הוא היה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחפה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לכח, בן ארבעים לבניה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה פאלו מת ועבר ובטל מן העולם:

כב בן בג בג אומר, הפך בה והפך בה, דכלא בה. ובה תחזי, וסיב ובלה בה, ומנה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה:

כג בן הא הא אומר, לפום צערא אגרא:

פרק ו

שנו חכמים בלשון המשנה, ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

א רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא שכל העולם כולו פדאי הוא לו. נקרא רע, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות,

מְשַׁמַּח אֶת הַמְּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמְלַבְּשֵׁתוֹ עֲנִיָּה
וְיִרְאָה, וּמְכַשְׁרֵתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק חָסִיד יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָר,
וּמְרַחֲקֵתוֹ מִן הַחֶטָּא, וּמְקַרְבֵּתוֹ לְיַד זְכוּת, וְנִהְיֶינּוּ מִמֶּנּוּ
עֲצָה וְתוֹשֵׁיָהּ בִּינָה וְגִבּוֹרָה. שְׁנַאֲמַר (משלי ח) לִי עֲצָה
וְתוֹשֵׁיָהּ אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוֹרָה, וְנוֹתַנְתְּ לוֹ מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה
וְחֻקוֹר דִּין, וּמְגַלִּין לוֹ רְזֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂן הַמִּתְגַּבֵּר
וְכִנְהָר שְׂאִינוֹ פּוֹסֵק, וְהוּי צָנוּעַ וְאַרְךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל
עַלְבוֹנוֹ, וּמְגַדְלֵתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת
מִהָר חוֹרֵב וּמְכַרְזֵת וְאוֹמְרַת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מַעֲלָבוֹנָה
שֶׁל תוֹרָה. שְׁכַל מִי שְׂאִינוֹ עוֹסֵק בַּתוֹרָה נִקְרָא נְזוּף,
שְׁנַאֲמַר (שם יא) נָזַם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה זָפָה וְסַרְת
טַעַם. וְאוֹמַר (שמות לב), וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה
וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתַב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלְּחָת, אֵל תִּקְרָא
חֲרוּת אֶלָּא חֲרוּת, שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שְׁעוֹסֵק
בַּתְּלִמוּד תוֹרָה. וְכָל מִי שְׁעוֹסֵק בַּתְּלִמוּד תוֹרָה הֲרִי זֶה
מִתְעַלֶּה, שְׁנַאֲמַר (שם יא) נָזַם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה זָפָה
וְסַרְת טַעַם. וְאוֹמַר (שמות לב), וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים
הִמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתַב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלְּחָת, אֵל
תִּקְרָא חֲרוּת אֶלָּא חֲרוּת, שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי
שְׁעוֹסֵק בַּתְּלִמוּד תוֹרָה. וְכָל מִי שְׁעוֹסֵק בַּתְּלִמוּד תוֹרָה
הֲרִי זֶה מִתְעַלֶּה, שְׁנַאֲמַר (במדבר כא) וּמִמִּתְנַה נְחִלְיָאֵל
וּמִנְחִלְיָאֵל בְּמוֹת:

ג הַלּוֹמֵד מִחֲבֵרוֹ פָּרַק אֶחָד אוֹ הִלְכָה אֶחָת אוֹ פְּסוּק אֶחָד
אוֹ דְבוּר אֶחָד אוֹ אֶפִּילוֹ אוֹת אֶחָת, צָרִיף לְנִהְגַּ בּוֹ כְּבוֹד,

שָׁכַן מְצִינוּ בְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאַחִיתוֹפֶל אֶלָּא
שְׁנֵי דְבָרִים בְּלִבָּד, קָרְאוּ רַבּוֹ אֱלוֹפּוֹ וּמִיָּדְעוּ, שֶׁנֶּאֱמַר
(תהלים נה), וְאַתָּה אֲנוֹשׁ כְּעַרְפֵי אֱלוֹפֵי וּמִיָּדְעִי. וְהֵלֵא
דְבָרִים קַל וְחוֹמֶר, וַיְמַה דְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד
מֵאַחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלִבָּד קָרְאוּ רַבּוֹ אֱלוֹפּוֹ
וּמִיָּדְעוּ, הַלּוּמַד מִחֲבֵרוֹ פָּרַק אֶחָד אוֹ הִלְכָה אַחַת אוֹ
פָּסוּק אֶחָד אוֹ דְבוּר אֶחָד אוֹ אֶפִּילוֹ אוֹת אַחַת עַל אַחַת
כְּמָה וְכְמָה שְׁצָרִיךְ לְנֶהֱג בּוֹ כְּבוֹד. וְאִין כְּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה,
שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג), כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחִלוּ, (שם כח) וַתְּמַיְמִים
יִנְחִלוּ טוֹב, וְאִין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לְקַח טוֹב
נִתְּתִי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ:

ד כֶּךָ הִיא דִּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בְּמַלְח תִּאֲכַל וּמִים
בְּמִשׁוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבִתּוֹרָה
אַתָּה עֲמַל, אִם אַתָּה עֹשֶׂה כֵּן, (תהלים קכח) אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב
לָךְ. אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הִזָּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא:

ה אֵל תִּבְקֹשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ, וְאַל תִּחְמוֹד כְּבוֹד, יוֹתֵר
מִלְּמוֹדֶךָ עֲשֵׂה, וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשִׁלְחָנִם שֶׁל שָׂרִים, שֶׁשִּׁלְחָנְךָ
גְּדוֹל מִשִּׁלְחָנִם וְכִתְרֶךָ גְּדוֹל מִכִּתְרֵם, וְנֶאֱמַן הוּא בַּעַל
מְלֹאכְתֶּךָ שִׁישְׁלֵם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ:

ו גְּדוֹלָה תּוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהוּנָה וּמִן הַמְּלָכוּת, שֶׁהַמְּלָכוּת
נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעֲלוֹת, וְהַכְּהֵנָה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע,
וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה דְבָרִים. וְאֵלוֹ הֵן,
בְּתַלְמוּד, בְּשִׂמְיעַת הָאָז, בְּעִרְכַת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב,
בְּאִימָה, בְּיִרְאָה, בְּעֲנוּה, בְּשִׂמְחָה, בְּטְהָרָה, בְּשִׂמוּשׁ

חכמים, בדקדוק חברים, בפלפול התלמידים, בשוב, במקרא, במשנה, במעוט סחורה, במעוט דרך ארץ, במעוט תענוג, במעוט שנה, במעוט שיחה, במעוט שחוק, בארץ אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, בקבלת היסורין, המכיר את מקומו, והשמח בחלקו, והעושה סיג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, אהב את הצדקות, אהב את המישרים, אהב את התוכחות, ומתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שומח בהוראה, נושא בעל עם חברו, ומכריעו לכף זכות, ומעמידו על האמת, ומעמידו על השלום, ומתישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד והלומד על מנת לעשות, המחכים את רבו, והמכונן את שמועתו, והאומר דבר בשם אומר, הוא למדת כל האומר דבר בשם אומר, מביא גאלה לעולם, שנאמר (אסתר ב), ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

ז גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעשיה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (משלי ד), כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא, ואומר (שם ג), רפאות תהי לשרף וסקוי לעצמותיך. ואומר (שם), עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר. ואומר (שם א), כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך. ואומר (שם ד), תתן לראשך לויית חן עטרת תפארת תמנגד. ואומר (שם ט), כי בי ירבו ימיד ויוסיפו לך שנות חיים. ואומר (שם ג), ארץ ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד, ואומר (שם), כי ארץ ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך ואומר (שם), דרכיה דרכי

נועם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם:

ח רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר, הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר (שם טז), עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. ואומר (שם כ), תפארת בחורים כוחם והדר זקנים שיבה. ואומר (שם יד), עטרת חכמים עשרם. ואומר (שם יז), עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. ואומר (ישעיה כד), וחפרה הלבנה ובושה החמה, כי מלך יהוה צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, בלם נתקיימו ברבי ובבניו:

ט אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום, אמר לי, רבי, מאיזה מקום אתה, אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי, רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דגרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה, וכן כתיב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל, טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ולא עוד, אלא שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר (משלי ו), בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחה,

בְּהַתְּהַלְכְּךָ תִּנְחָה אֶתֶּךָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ,
בְּקִבְרְךָ. וְהַקִּיצוֹת הֵיא תִּשְׁיַחֲדָה לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּתוּב
בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תהלים קיט), טוֹב
לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְאוֹמֵר (חגי ב), לִי הַכֶּסֶף
וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת:

י חֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלוֹ
הוּא, תוֹרָה קִנְיֹן אֶחָד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיֹן אֶחָד, אֲבֵרָהֶם קִנְיֹן
אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיֹן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיֹן אֶחָד. תוֹרָה
מִנְיֹן, דְּכָתִיב (משלי ח), יְהוָה קִנְיֵי רֵאשִׁית דָּרְכֹו קָדָם
מִפְּעֻלָּיו מֵאָז. שְׁמַיִם וָאָרֶץ מִנְיֹן, דְּכָתִיב (ישעיה סו), כֹּה
אָמַר יְהוָה הַשְּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אֵי זֶה בֵּית
אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תהלים קד),
מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה בְּלִם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ מְלֶאכֶה הָאָרֶץ
קִנְיָנֶךָ. אֲבֵרָהֶם מִנְיֹן, דְּכָתִיב (בראשית יד), וַיִּבְרָכְהוּ וַיֹּאמְרוּ
בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה שְׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל מִנְיֹן,
דְּכָתִיב (שמות טו), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד יַעֲבֹר עִם זֶה
קִנְיָתְךָ, וְאוֹמֵר (תהלים טז), לְקַדְּוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה
וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָּם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנְיֹן, דְּכָתִיב (שמות
טו), מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלָּתְךָ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי פּוֹנֵנוּ יְדִידְךָ.
וְאוֹמֵר (תהלים עח), וַיִּבְיֵאֵם אֶל גְּבוּל קְדֻשׁוֹ הֵר זֶה קִנְיָתְךָ
יְמִינוּ:

יֵא כָּל מָה שֶׁבְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בְּרָאוּ
אֶלָּא לְכַבֹּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג), כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי
וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יִצְרַתִּיו אֶף עֲשִׂיתִיו. וְאוֹמֵר (שמות טו),
יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעַד: רַבֵּי חֲנִינְיָא בֵּן עֲקָשְׁיָא אוֹמֵר, רְצָה

הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם
תורה ומצוות, שנאמר יהיה חפץ למען צדקו וגדיל תורה
וגאֵדיר: